

Úvod do sociální politiky

Tento učební materiál vznikl v rámci projektu Inovace studijního programu Pastorační a sociální práce ETF UK (CZ.2.17/3.1.00/33279) spolufinancovaného z prostředků Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu České republiky a rozpočtu hlavního města Prahy.

Evropský sociální fond – Operační program Praha Adaptability
Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti

Jsme naštvaní a nevyslyšení. Lidé z Varnsdorfu šli do ulic s radikály

- ▶ Aktéry rušného sobotního večera ve Varnsdorfu nebyli jen policisté a radikálové. V davu, který pochodoval městem, měli převahu místní obyvatelé. Naše problémy nikdo neřeší, nikdo nás neposlouchá, stěžují si. Vadí jim hlavně soužití s Romy.
- ▶ Lidé ve Varnsdorfu však mají "pifku" nejen na Romy a celostátní politiky, ale i novináře, policisty či vedení města. Mají pocit, že jim nikdo nenaslouchá a nikdo jejich problémy neřeší.
- ▶ A tohoto stavu využívá Tomáš Vandas a jeho Dělnická strana sociální spravedlnosti. Když lídr partaje promlouvá k plnému náměstí Edvarda Beneše, přesně ví, co říct, aby to zabralo. Jeho slova mají okamžitou odezvu.
- ▶ Zatímco po poledni v Novém Boru místní obyvatelé převážně stojí potichu a o podál, ve Varnsdorfu zamíří v hojném počtu přímo pod pódium. Vandasovu proslovu pak často tleskají a souhlasně vykřikují.

Sociální politika v rámci oboru sociální práce

Definice sociální práce schválená Mezinárodní federací sociálních pracovníků (2000):

• Sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v mezilidských vztazích a posílení a osvobození lidí za účelem naplnění jejich osobního blaha. Užívá teorii lidského chování a sociálních systémů, sociální práce zasahuje tam, kde se lidé dostávají do kontaktu se svým prostředím. Pro sociální práci jsou klíčové principy lidských práv a společenské spravedlnosti.

Sociální práce probíhá v kontextu

- občanské společnosti
- politického systému
- právního řádu
- ekonomického systému
- kulturního a náboženského života
- mezinárodní situace apod.

Jak tyto struktury konkrétně ovlivňují sociální situaci lidí?

Všechny tyto struktury ovlivňují sociální situaci lidí, a tak vytvářejí východiska pro sociální práci. Zároveň hledají způsob, jak zlepšit životní podmínky lidí, aby sociální práce musela zasahovat co nejméně.

Předmět sociální politika

- seznamuje s širším kontextem sociální práce
- ukazuje, jak konkrétně reaguje na sociální problémy politika státu
- pomáhá sociálnímu pracovníkovi promýšlet a řešit situace ve vzájemných souvislostech

Co je sociální politika (*Social policy*)?

Sociální (z lat. *socialis* –
společenský, socius –
společník)

- Týkající se lidské společnosti a vztahů mezi lidmi
- Týkající se snahy a úsilí o zlepšení společenských poměrů
- Týkající se životních podmínek jednotlivce ve vztahu ke společnosti a státu, jeho hmotného zabezpečení

Politika (z řec. *Polis* –
město, politiké techné –
správa obce)

- Úsilí o dosažení ideální správy věcí veřejných

Sociální politika jako
činnost

- Soustavné a cílevědomé úsilí sociálních subjektů směřující ke zdokonalování životních podmínek lidí a k rozvoji osobnosti člověka.

Sociální politika jako
vědecký obor

- Výzkum a kategorizace sociálních jevů a problémů, analýza možností řešení sociálních problémů a způsobů ovlivňování sociálních jevů, vytváření návrhů konkrétních činností.

Významy slova politika

Politika ve významu anglického **polity** představuje strukturálně–funkční rámec politického procesu a politických aktivit (tento význam je blízký politickému systému společnosti, znamená např. státní zřízení, ústavu, volební a stranický systém apod.).

Politika ve významu anglického **politics** představuje politický proces střetávání zájmů, arény, v nichž se pohybují a vyjednávají politici (do politiky s tímto významem tedy patří konkrétní političtí aktéři, jako jsou politické strany a politici).

Politika ve významu anglického **policy** je programem, opatřením, krokem či záměrem, není spojená s aktéry, ale s tématy (např. sociální politika, vzdělávací politika, rozvojová politika atd.). Nositelem politiky (ve významu policy) nemusí být jen političtí představitelé, ale v zásadě kdokoliv (mzdová politika firmy, protidrogová politika školy).

SOCIÁLNÍ UDÁLOST (příhoda, riziko; *social event*)

Událost, která způsobuje (zhoršuje) tíživou sociální situaci, již jednotlivec (příp. rodina nebo skupina osob) nemusí být schopen zvládnout vlastními silami.

Sociální událost zakládá nárok na sociální ochranu: právo s ní spojuje vznik, zánik nebo změnu práv a povinností, s jejichž pomocí lze tuto tíživou situaci zmírnit, překonat nebo jí předejít.

Sociální události předvídatelné – standardní: těhotenství, narození a výchova dítěte, stáří...

Sociální události nepředvídatelné – nestandardní: nemoc, úraz, invalidita, smrt rodinného příslušníka, ztráta zaměstnání, ztráta bydlení, chudoba...

Hledejte další příklady sociálních událostí!

SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ – exkluze – znevýhodnění (*social exclusion*)

Jaký je rozdíl mezi chudobou a sociálním vyloučením?

Nemožnost jedince či skupiny plně se účastnit na životě společnosti – důsledek nerovného přístupu k některému ze základních zdrojů společnosti: zaměstnání, bydlení, sociální ochraně, zdravotní péči, vzdělání.

SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ

(social security)

Soubor institucí, zařízení a opatření, jejichž prostřednictvím se uskutečňuje prevence, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí.

Souhrnné označení pro všechny sociální instituce poskytující občanům (a za určitých podmínek i cizincům) radu (poradenství), ochranu (prevenci), materiální (věcná) a peněžní plnění (dávky), služby a azyl (ústavní péči) k uspokojení jejich sociálních (společností uznaných) potřeb (Krebs).

System sociálního zabezpečení v ČR

system sociálního pojištění

- důchodové a nemocenské pojištění – financován z pojistného

system státní sociální podpory

- sociální dávky (dávky státní sociální podpory) – financován z daní

system sociální pomoci

- sociální služby,
- sociálněprávní ochrana,
- dávky sociální pomoci (péče) – financován z daní

mimo tyto systémy: system veřejného zdravotnictví

- financován ze zdravotního pojištění skrze veřejné zdravotní pojišťovny

SUBJEKT sociální politiky

Webové stránky MPSV!!!

Osoba nebo instituce, která tvoří, řídí a realizuje sociální politiku – může být veřejnoprávní (stát) nebo soukromoprávní (právnícká osoba, fyzická osoba).

- Vláda ČR (zejména MPSV)
- Parlament ČR
- Kraje a obce
- Organizace a osoby poskytující sociální služby (státní, nestátní – komerční, neziskové)

OBJEKT sociální politiky

Osoba nebo skupina lidí, kteří jsou nějakým způsobem znevýhodněni (vyloučeni), a proto jsou k jejich prospěchu vyvíjeny aktivity subjektů.

osoby s postižením
chronicky nemocní lidé a osoby o ně pečující,
lidé opouštějící výchovná zařízení,
osoby bez přístřeší,
osoby závislé,
osoby po výkonu trestu odnětí svobody,
ženy či muži pečující o děti a domácnost,
starší lidé,
mladí lidé předčasně opouštějící vzdělávací systém
osoby s nedostatečným vzděláním,
migranti a příslušníci etnických menšin,
bývalí zaměstnanci zkrachovalých odvětví průmyslu,
lidé žijící ve znevýhodněných lokalitách.

Cíle sociální politiky

Kdo zajišťuje realizaci těchto cílů (subjekty)?

Vytvoření právního a institucionálního rámce pro realizaci základních lidských práv: důstojných podmínek života a rovných příležitostí pro všechny.

Sociální včlenění (*inclusion*) osob a skupin, které jsou sociálně vyloučeny (*exclusion*).

Sociální soudržnost (*koheze*) v rámci daného území.

Tyto cíle

Směřují k realizaci určitých hodnot – soc. politika má axiologickou orientaci

Vycházejí z křesťanských kořenů evropské kultury

Staví na principu lidské důstojnosti a základních lidských práv a svobod

Jsou vyžadovány min. normami stanovenými na úrovni světa (OSN) a Evropy (EU, RE).

Obory sociální politiky

Užší vymezení: reakce na sociální rizika (stáří, nemoc, invalidita) a eliminace sociálních tvrdostí, které doprovázejí fungování tržního mechanismu (nezaměstnanost, chudoba) = resortní sociální politika (patří do resortu MPSV).

Širší vymezení: jednání státu i jiných subjektů, jimiž je ovlivňována sociální sféra; aktivity vztahující se bezprostředně k životním podmínkám lidí. Toto vymezení předpokládá koncepční přístup, vizi, volbu určitého sociálního programu.

My se budeme zabývat sociální politikou spíše v širším vymezení, do níž vedle koncepčních otázek zahrnujeme

- Politiku sociálního zabezpečení a sociálních služeb
- Rodinnou politiku
- Bytovou politiku
- Zdravotní politiku
- Politiku zaměstnanosti
- Vzdělávací politiku
- Ekologickou politiku

Základní principy sociální politiky

Sociální spravedlnost: klíčový princip procházející celou historií – vychází z poznání nerovností mezi lidmi; relativní pojem, neexistuje společný názor, jak dosáhnout „největšího štěstí největšího počtu lidí“.

Sociální solidarita: výraz lidského porozumění, soudržnosti, vzájemné odpovědnosti; dimenze mezinárodní (globální), celostátní (vládní – politická), místní (komunální, komunitní), mezilidská (osobní), rodinná.

Subsidiarita: o pomoci má být rozhodováno a také má být realizována subjektem, který je nejbližší objektu – jedinec se má postarat sám o sebe, není-li toho schopen, má mu pomoci rodina, pak komunita, až na posledním místě stát.

Participace: spoluúčast objektu na rozhodování o způsobu pomoci i na tvorbě sociální politiky; přechod od člověka jako objektu sociální politiky k člověku jako plnoprávnému, odpovědnému a respektovanému subjektu; sociální subjekty by měly vytvořit takové mechanismy, aby tuto spoluúčast umožnily.

Sociální doktríny

- ▶ Sociální politika staví na určitých hodnotách. Konkrétní stanovení hodnotových priorit vychází z náboženských a filozofických postojů a je formulováno v sociálních doktrínách. Všechny sociální doktríny se s rozdílnými důrazy hlásí k základním principům.
- ▶ **Aktuální sociální doktríny v současné Evropě:**

Liberalismus (tzv. reziduální typ soc. pol. – pravicová politika): staví na osobní svobodě a individuální odpovědnosti, solidaritu státu a redistribuci omezuje na minimální míru.

Křesťanské sociální učení (blízké tzv. korporativnímu typu soc. pol.): staví na lidské důstojnosti a solidaritě, sociální politiku považuje především za etickou záležitost, kdy každý nese svůj díl odpovědnosti za všechny – velký prostor pro působení nestátních subjektů (předmět Křesťanská sociální etika – LS 3.r.).

Demokratický socialismus (tzv. redistributivní typ soc. pol. – levicová politika): staví na solidaritě, rovnosti a sociálních právech, počítá se silným veřejným sektorem a rozsáhlou redistribucí.

Funkce sociální politiky

Ochranná: zmírnění nebo odstranění důsledků sociálních událostí, spojených se světem práce (nezaměstnanost, škodlivé prac. prostředí apod.) nebo s životními stadii a událostmi (stáří, nemoc, osiření, k chudoba, ztráta bydlení apod.)

Redistribuční: určení podílu jednotlivců na výsledku ekonomické činnosti a na společném bohatství; základní úloha státu: znovu rozdělit to, co již jednou bylo nedokonale rozděleno trhem (nespravedlivě); nástroje: daně a veřejné rozpočty.

Homogenizační: zajištění stejných možností pro všechny v oblastech, v nichž to vyžaduje lidská důstojnost, zejména vzdělání, práce, péče o zdraví.

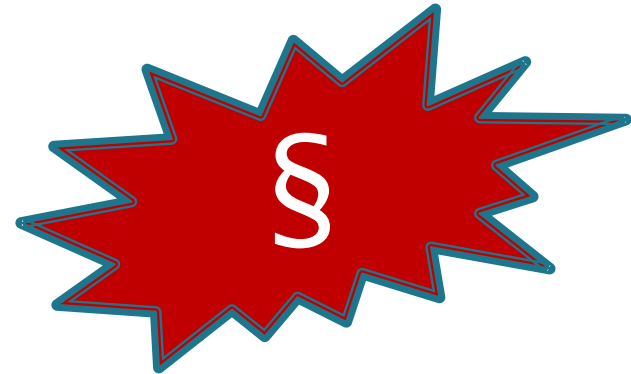
Stimulační (funkce produktivity): podporovat, podněcovat žádoucí sociální jednání jednotlivců i skupin v oblasti ekonomické i mimo ni.

Preventivní: z původně hygienické a bezpečnostní prevence rozšířena na celospolečenskou – snaha zabránit, aby docházelo k nežádoucím sociálním situacím (nemoc, nezaměstnanost, bída, alkoholismus, kriminalita apod).

Nástroje sociální politiky

Sociální regulace (prevence): usměrňování soukromé činnosti státem – sociální legislativa = právní předpisy směřující k ochraně:

- vztahů mezi zaměstnanci a zaměstnavateli,
- bezpečnosti a zdraví při práci,
- zdraví obyvatelstva,
- před diskriminací,
- před ohrožením trestnou činností,
- dětí a mládeže.

Sociální dávky (z veřejných zdrojů, formou redistribuce)

Sociální služby (poskytované veřejným i občanským – neziskovým sektorem)

Vztah sociální politiky a sociální práce

Sociální práce je souborem činností, jimiž jsou realizovány cíle sociální politiky, především v oblasti dávek a služeb.

Sociální práce je tou částí sociální politiky, v níž dochází k přímému kontaktu s klientem.

Sociální práce patří mezi nástroje sociální politiky.

Interdisciplinární souvislosti

- ▶ Historie
- ▶ Filozofie
- ▶ Teologie
- ▶ Etika
- ▶ Sociologie
- ▶ Psychologie
- ▶ Ekonomie
- ▶ Politologie
- ▶ Sociální práce
- ▶ Právo

Studijní zdroje

▶ Povinná literatura:

- Krebs, V. a kol.: Sociální politika. ASPI Publishig, Praha 2002
- Potůček, M.: Sociální politika. Praha, SLON 1995.
- Tomeš, I.: Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha, Portál, 2010.

▶ Legislativa:

- Ústava ČR
- Listina základních práv a svobod

▶ Internetové zdroje:

- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR: www.mpsv.cz
- Ministerstvo financí ČR: www.mfcr.cz

Studijní zdroje – doporučená literatura

- ▶ BUCHTOVÁ, Božena a kol. *Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém.* Praha, Grada, 2002
- ▶ HARRINGTON, Austin a kol. *Moderní sociální teorie.* Praha, Portál, 2006.
- ▶ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby.* Praha, SLON, 1999.
- ▶ PEKOVÁ, PILNÝ, JETMAR. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru.* Praha, ASPI, 2008.
- ▶ SKOVAJSA, Marek. *Občanský sektor.* Praha, Portál, 2010.
- ▶ VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát, východiska a přístupy.* Praha, SLON, 1993.
- ▶ VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky.* Praha, Portál, 2007.

Základní pojmy

- ▶ Politika
- ▶ Sociální politika
- ▶ Sociální událost
- ▶ Sociální vyloučení
- ▶ Systém sociálního zabezpečení
- ▶ Subjekt SP
- ▶ Objekt SP
- ▶ Cíle SP
- ▶ Obory SP
- ▶ Principy SP
- ▶ Sociální doktríny
- ▶ Funkce SP
- ▶ Nástroje SP
- ▶ Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV)

Příklady témat pro seminární práci

- ▶ Kladné a záporné stránky současné sociální reformy (vybrat jednu konkrétní oblast)
- ▶ Proč je nutná důchodová reforma
- ▶ Sociální napětí na severu Čech
- ▶ Vývoj nezaměstnanosti v ČR a její příčiny
- ▶ Příprava státního rozpočtu ČR na rok 2012
- ▶ Jaké sociální důsledky bude mít zvýšení DPH
- ▶ Extremismus ve státní správě (na příkladu L. Bátorý)
- ▶ Zajímavé poznatky ze sčítání lidu (výsledky budou k dispozici v listopadu)
- ▶ Ekologické spory na Šumavě
- ▶ Protikorupční politika současné vlády
- ▶ Jak na vyšetřování úplatků